

СЕКЦІЯ І. ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ, МАКРО- ТА РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА

ВПЛИВ БЮДЖЕТНОЇ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ НА ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Іванейко Олена Ярославівна

здобувач вищої освіти факультету управління фінансами
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

Науковий керівник: Ситник Наталія Степанівна

Д-р. екон. наук, завідувач кафедри фінансового менеджменту
Львівський національний університет імені Івана Франка, Україна

На даному етапі розвитку пріоритетним напрямком розвитку в умовах децентралізації влади є забезпечення зростання рівня добробуту кожного окремого громадянина. Саме тому, досягнення даної мети можливе лише за умов якісного державного управління у фінансовій сфері. Одним із ключових чинників, які сприяють якісним змінам на місцевому рівні, є фінансове забезпечення розвитку територіальних громад, котре є одним із пріоритетів адміністративної реформи та повинне бути достатнім для забезпечення сталого розвитку громади. Таким чином, фінансова децентралізація дозволяє збалансувати механізми надання суспільних послуг з потребами та уподобаннями жителів місцевих громад.

Вектор на проведення децентралізаційних процесів в Україні закріплений у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади від 1 квітня 2014 року [1]. Згідно з цим, головним інструментом проведення соціально-економічної політики є бюджет, а відповідно бюджетна політика повинна сприяти сталому і ефективному економічному розвитку територій. Реформа бюджетної системи місцевого самоврядування сприяє забезпеченню спроможності самостійно, за рахунок власних ресурсів, вирішувати питання місцевого значення. Децентралізація влади та суттєве розширення повноважень територіальних громад неминуче породжує бюджетну децентралізацію, тобто перерозподіл повноважень, ресурсів на всіх рівнях влади, підвищення фінансової самостійності місцевих бюджетів, зміцнення їх матеріальної та фінансової основи [2, с.83].

Згідно з реформою бюджети об'єднаних територіальних громад наділяють додатковими повноваженнями та відповідними фінансовими ресурсами, як міста обласного значення, в яких залишається: 60% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО), 100% податку на майно (нерухомість, земля, транспорт), 100% єдиного податку, 100% акцизного податку з роздрібної торгівлі (тютюн, алкоголь, нафтопродукти), 100% податку на прибуток установ комунальної власності ОТГ, 100% платежів за надання адміністративних послуг, 25% екологічного податку, інші збори та платежі, міжбюджетні трансферти та надходження в рамках програм і допомог [3]. Також, бюджети ОТГ беруть участь у горизонтальному вирівнюванні.

Вирівнювання здійснюється за одним податком – ПДФО. Для підвищення їх фінансової спроможності бюджетам ОТГ, які мають рівень надходжень нижче 0,9 середнього показника по Україні, надається базова дотація. Із бюджетів ОТГ, які мають рівень надходжень вище 1,1 середнього показника по Україні, передається реверсна дотація у бюджет.

Фінансова децентралізація є одним із інструментів, які надані місцевому самоврядуванню з метою розвитку територій. Надавши значну частину фінансів місцевому самоврядуванню, зокрема об'єднаним територіальним громадам, уряд делегував частину повноважень місцевим радам. Невід'ємною частиною отриманих місцевим самоврядуванням повноважень і ресурсів є відповідальність за прийняті рішення, за ефективне здійснення повноважень і раціональне використання бюджетних коштів.

Аналізуючи структуру власних ресурсів місцевих бюджетів ОТГ, варто зазначити, що якщо основними її наповнювачами у 2015 році були плата за землю (355,3 млн. грн.) та єдиний податок (283,4 млн. грн.), то у 2020 році основну частку власних доходів бюджетів зайняв ПДФО. Крім того, якщо основну частину надходжень загального фонду місцевих бюджетів протягом 2014-2015 років займали трансферти, то з 2016 року частка трансфертів склала трохи більше 30%, а основну вагу в доходах бюджетів почали займати власні ресурси (більше 60%), обсяг яких з моменту реалізації реформи збільшився майже у 2,5 рази. Якщо порівняти, у 2015 році, власні надходження місцевих бюджетів за період січень-листопад склали всього 88,3 млрд грн, а у порівнянні з 2016 роком надходження власних ресурсів до загального фонду місцевих бюджетів зросли в 1,5 рази та склали 132 млрд грн. З кожним роком надходження власних ресурсів до загального фонду місцевих бюджетів зростали, до прикладу, за 2017 рік – 173,5 млрд грн, за 2018 рік – 212,5 млрд грн. А протягом 2019 року до загального фонду місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) надійшло 275 млрд грн. Це на 41 млрд грн більше, ніж за весь 2018 рік, – про це свідчать дані Міністерства фінансів [4]. Сьогодні ж станом на жовтень 2022 року, тільки податку на доходи фізичних осіб надійшло до місцевих бюджетів в обсязі 187,6 млрд грн.

Загалом, збільшення власних ресурсів пов'язане з тим, що з початком 2020 року після об'єднання в ОТГ вони перейшли на прямі міжбюджетні відносини з державою, що передбачає не тільки зарахування міжбюджетних трансфертів, але й наділення додатковими власними фінансовими ресурсами зазначеними вище.

Залучення громадян є найбільш важливою проблемою під час розробки та затвердження місцевих бюджетів. Якщо і брати досвід міжнародних демократичних держав, то рішення, спрямовані на розв'язання проблем громадян, мають ухвалюватись і реалізовуватись з їх активною участю. А в наш час серед основних проблем участі громадськості в бюджетному процесі можна виділити невпевненість громадськості у власних силах, недостатність знань представників громадськості та громадських об'єднань у бюджетоутворенні, а також нерозуміння механізму роботи органів місцевого самоврядування щодо прийняття ними рішень стосовно бюджету. Також проблемою є неналежна якість інформування населення про бюджет, пасивність громадян в пошуку інформації про діяльність органів місцевого самоврядування, недостатньо ефективне використання інструментів та методів співпраці місцевої влади з територіальною громадою.

З розширенням дохідної бази місцевих бюджетів, пройшло збільшення частки місцевих бюджетів у загальному обсязі зведеного бюджету України. Частка місцевих бюджетів у доходах зведеного бюджету України в 2021 році склала 21,5 відсотка, тоді як у 2014 році 17,6 відсотка. Значно збільшується фінансовий ресурс, який

спрямовується на розвиток місцевих громад. Також збільшується частка місцевих бюджетів у фінансових ресурсах держави і тим самим зростає їх частка у обсязі валового внутрішнього продукту. Цей показник в 2014 році склав 5,1 відсотка, у 2021 році – 7,3 відсотка. Також збільшились власні надходження в 2020 році в порівнянні з 2014 роком на 23,4 відсотка та зменшилась частка міжбюджетних трансфертів в порівнянні з 2014 на 23,4 відсотка (табл.1). Аналіз даних свідчить, що процеси фінансової децентралізації значно впливають на збільшення частки власних доходів місцевих бюджетів.

Таблиця 1

Динаміка частки власних надходжень до місцевих бюджетів і офіційних трансфертів з державного бюджету у загальних надходженнях до місцевих бюджетів України за 2014-2021рр.

Показник	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Власні надходження, %	43,6	40,9	46,6	45,7	46,9	53,6	66,0	67,0
Міжбюджетні трансферти з державного бюджету, %	56,4	59,1	53,4	54,3	53,1	46,4	34,0	33,0
Разом	100	100	100	100	100	100	100	100

[авторська розробка]

Наявність достатніх власних надходжень у місцевих бюджетах є запорукою того, що територіальна громада має можливість надавати більш якісні та більш різноманітні послуги своїм жителям, реалізовувати соціальні та інфраструктурні проекти, створювати умови для розвитку підприємництва, залучення інвестиційного капіталу, розробляти програми місцевого розвитку та фінансувати інші заходи для всебічного покращення умов проживання жителів громади [5].

Можна зробити висновок, що бюджетна децентралізація відіграє досить важливу роль у зростанні рівня забезпечення добробуту територіальних громад. Тому що децентралізація коштів має багато позитивних результатів пов'язаних зі збільшенням власних ресурсів територіальних громад та залученням населення до бюджетних процесів для задоволення потреб ОТГ. А це в свою чергу пов'язане з тим, що адміністративно-територіальні одиниці об'єднавшись в ОТГ перейшли на прямі міжбюджетні відносини, що посприяло збільшенню рівня добробуту кожного окремого громадянина і саме це є головним напрямом децентралізації. Запровадження цієї моделі фінансового забезпечення місцевих бюджетів дозволило розширити права місцевих органів влади, надати їм бюджетну самостійність та реальне підґрунтя для виконання своїх повноважень.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. №333-р // Верховна Рада України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-p>.
2. Возняк Г. В. Бюджетна політика в умовах трансформації фінансових основ місцевого самоврядування. Есопотіс Аппаіз-XXI. 2015. № 5-6. С.82-85.
3. Фінансова децентралізація в Україні. Перший етап успіхів // Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: [http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decentrt_\(21.03.17\).pdf](http://old.decentralization.gov.ua/pics/attachments/Buklet_finansova_decentrt_(21.03.17).pdf).
4. Міністерство фінансів України: виконання доходів місцевих бюджетів. URL: <https://mof.gov.ua/uk/vykonannia-dokhodiv-mistsevykh-biudzhativ>.
5. Максимчук О. С. Вплив бюджетної децентралізації на функціонування бюджету розвитку. Світ фінансів. 2017. № 1(50). С. 91-99.